

Шевчук Катерина Вікторівна,

помічник народного депутата України, Верховна Рада України, Україна, м. Київ, 01008, вул. Грушевського, буд. 5, тел.: (044) 255-91-99, e-mail: Katerinashevchuk.rada.gov.ua@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2254-2463>

ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ПРИ ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ САМОРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Об'єктом дослідження є саморегулювання – позитивне явище для демократичного суспільства та розвитку сфер господарювання. Держави, які його ввели його поступово, врахувавши особливості, мали потім значний розвиток у економіці та зручний для суб'єктів господарювання та споживачів ринок.

Тому для запровадження саморегулювання в державі важливо вивчити особливості, ризики саморегулювання в різних державах, зокрема й в Україні що й було предметом дослідження, та розробити рекомендації, що й було метою дослідження.

У статті розглянуто поняття «саморегулювання», з'ясовано, як така діяльність впливає на державу та її економіку. Детально досліджено форми саморегулювання (делеговане, добровільне, змішане). Проаналізовано, чому важко розрізнити ці форми та як і чому їх треба відокремлювати. Досліджено, як поступово змінюються форми відповідно до етапів розвитку саморегулювання в державі та чому й як іноді повертається в ту чи іншу форму (наприклад, коли держава повертає собі більшість делегованих повноважень).

Також у статті обґрунтовано підстави запровадження саморегулювання в державах. Детально досліджено ризики, які можуть виникати у процесі створення та існування саморегулювання, обґрунтовано причини, обставини їх появи. Зазначено, як їх оминати під час створення відповідної нормативної бази.

Всі вказані дослідження й допомогли досягнути головної мети роботи – створити рекомендації для оптимізації ризиків у сфері саморегулювання господарської діяльності в процесі формування державної політики, що є науковою новизною у дослідженні феномену саморегулювання в Україні.

Саморегулювання зараз активно розвивається, але с помилками та не в повному обсязі, якій необхідний суспільству й економіці. Тому рекомендації для змін нормативно-правової бази, що виникли в результаті дослідження варто негайно запровадити в законодавстві, задля правильного впровадження феномену саморегулювання. Таким чином, зроблений висновок має практичну значущість для сфери саморегулювання в Україні.

Висновок має рекомендації прописати загальний закон про саморегулювання (в ньому прописати єдиний для всього саморегулювання в Україні категорійно-понятійний апарат) та окремі спеціальні закони для саморегулювання в певних сферах господарювання.

Встановлено в висновку, які вимоги для саморегульованих організацій треба прописати в законодавстві щоб унеможливити зловживання владою та вірного запровадження саморегулювання. Серед таких вимог для саморегульованих організацій є: порядок набуття статусу, прозорість, колективність в прийнятті рішень, можливість змінювати керівництво у виборний та демократичний спосіб, звітування перед державними органами, державний моніторинг, чіткі повноваження та інші.

Ключові слова: господарська діяльність, державна політика, саморегулювання, суб'єкти саморегулювання, саморегулюванні організації, організації саморегулювання.

Shevchuk Kateryna Viktorivna,

assistant to Member of Parliament, The Verhovna Rada of Ukraine, 01008 Ukraine, Kyiv, Grushevskogo st., 5 tel.: (044) 255-91-99, e-mail: Katerinashevchuk.rada.gov.ua@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2254-2463>

OF OPTIMIZATION RISKS IN FORMING STATE POLICY IN THE FIELD OF SELF-REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE

Abstract. The object of the research is self-regulation – a positive phenomenon for a democratic society and the development of economic spheres. States, it introduced it gradually, taking into account the peculiarities, then had significant development in the economy and a convenient market for business entities and consumers. Therefore for introduction self-regulation in the state, it is important to study the features, risks of self-regulation in various states, including in Ukraine which was the subject of research, and develop recommendations, which was the purpose of the study.

The article discusses the concept of «self-regulation», it is established how such activities affect the state and its economy. The forms of self-regulation (delegated, voluntary, mixed) have been studied in detail. The article analyzes why it is difficult to distinguish between these forms and how and why they should be separated. Studied, how the forms gradually change in accordance with the stages of development of self-regulation in the state and why and how it sometimes returns to one form or another (for example, when the state regains most of the delegated powers).

The article also substantiates the grounds for the introduction of self-regulation in the states. The risks that may arise in the process of creation and existence of self-regulation are studied in detail, the reasons and circumstances of their occurrence are substantiated. It is indicated how to avoid them when creating the appropriate regulatory framework.

All these studies helped to achieve the main goal of the work – to create recommendations for optimizing risks in the field of self-regulation of economic activity in the process of forming state policy, which is a scientific novelty in the study of the phenomenon of self-regulation in Ukraine.

Self-regulation is now actively developing, but with errors and not in full, which is necessary for society and the economy. Therefore, recommendations for changes in the regulatory framework arising from the study should be immediately introduced into legislation for the correct implementation of the phenomenon of self-regulation. Thus,

the conclusion is made that is of practical importance for the sphere of self-regulation in Ukraine.

The conclusion has recommendations to prescribe a general law on self-regulation (in it to register a single category-conceptual apparatus for all self-regulation in Ukraine) and separate special laws for self-regulation in certain areas of management.

It was established in the conclusion that the requirements for self-regulatory organizations should be spelled out in the legislation in order to exclude abuse of power and the correct introduction of self-regulation. Among these requirements for self-regulatory organizations are: the procedure for acquiring status, transparency, collective decision-making, the ability to change leadership in an elective and democratic way, accountability to government bodies, state monitoring, clear powers, and others.

Keywords: economic activity, state policy, self-regulation, subjects of self regulation, self-regulation of the organization, self-regulation organizations.

Постановка питання в загальному вигляді. На сьогодні в Україні є попит на зміцнення та розвиток сфер господарської діяльності. Тому дуже цінним є досвід зарубіжних держав в цьому питанні. Упровадження саморегулювання бізнесу – одна з невід’ємних рис розвитку демократії та економіки. Цим шляхом пішли держави-учасниці Європейського Союзу, а також Велика Британія та США. Втім, процес переходу від державного регулювання сфер господарювання до саморегулювання є тривалим, складним та суперечливим. Це зумовлює потребу дослідити розвиток саморегулювання в Україні та за кордоном, зокрема помилки, специфіку, особливості. Наше дослідження допоможе Україні втілити саморегулювання в найзручнішій формі та оминати багато помилок.

Саморегулювання буває, зазвичай, трьох форм: делеговане, добровільне та змішане. За делегованої форми держава віддає саморегулюванню конкретні функції в регулюванні ринку, встановлює права такої організації та певні обмеження. За форми добровільного делегування учасники ринку автоматично приймають усі правила

без схвалення держави. За форми змішаного саморегулювання держава передає частину функцій, а контролюючі функції (притягнення до відповідальності та встановлення стандартів) залишає собі.

У всіх цих формах є позитивні та негативні боки. Також суб’єкти господарювання іноді по-різному сприймають ці три форми, підмінюючи поняття. Тому дослідження дозволить нам виявити позитивні, негативні моменти всіх трьох форм та місця, де саме їх поняття підмінюються, визначити помилки, ризики та зробити рекомендацію для запровадження українського саморегулювання.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблемні питання саморегулювання господарської діяльності вивчалися у працях Говорун О. В. [1, с. 193-203], Гончаренко О. М. [2, с. 419], Остапенко Ю. І. [3, с. 1-18], Філатовій Н. Ю. [5, с. 165-172], Медведчук О. В. [13, с. 98-102], Рекуненко І. І., Бондаренко Є. П. [14, с. 391-395]

Загальною метою цього дослідження є дослідження особливостей саморегулювання в Україні та за її межами, існуючих та можливих ризиків,

помилку та створення рекомендації для їх усунення.

Викладення основного матеріалу. Поняття «самоврядування професій» і «саморегулювання господарської діяльності» інколи ототожнюють. Втім, на нашу думку, вони мають відмінності. Самоврядування професій дещо звужене в повноваженнях за саморегулювання. Тому є доцільним у дослідженні розглядати саме саморегулювання господарської діяльності, яке є поштовхом до розвитку цієї галузі та її абсолютної незалежності від держави.

Воно дозволяє професійній спільності самостійно розробити, затвердити певні стандарти діяльності, захищати свої професійні права, сприяти розвитку господарської діяльності в державі та ухваленню своєчасних змін у законодавстві щодо певної діяльності.

Саморегулювання очищує сферу діяльності від недобросовісних суб'єктів за допомогою притягнення їх до відповідальності, створює колективний контроль учасників ринку. Також окремі етичні питання діяльності до снаги вирішувати тільки органам саморегулювання.

Ще однією перевагою саморегулювання є швидка адаптація до новітніх технологій. Можливою санкцією, наприклад, є негайний відзив реклами за порушення визначених законодавством вимог. Органи саморегулювання більш ефективно працюють з органами державної влади, публічної служби, забезпечуючи дієві механізми зв'язку. Завдяки саморегулюванню держава також зменшує витрати на утримання апарату посадовців та організацію їх діяльності. Саморегулювання зменшує державний вплив,

а значить зменшує корупційність і монополію в прийнятті рішень.

У державах-учасниках Європейського Союзу саморегулювнн організації мають серйозний вплив на державну регуляцію діяльності, беруть участь у розробленні або розробляють нормативно-правові акти щодо відповідної сфери діяльності, представляють інтереси професійної спільноти в судах, міжнародних організаціях, органах, парламентах.

Організація саморегулювання взаємодіє зі споживачами (споживач через такі організації має право впливати на ринок), із суб'єктами господарювання (встановлюються рейтинги якості послуг, відповідальність за порушення норм саморегулювання) та з державою.

Саморегулювання встановлює рівноправність всіх суб'єктів ринку; самостійну майнову відповідальність, відсутність втручання з боку держави; незалежність суб'єктів ринку в процесі прийняття рішень.

Серед основних принципів саморегулювання в міжнародній практиці можна виділити: незалежність від органів державної влади, прозорість, регулювання стандартів, захист суб'єктів ринку, захист споживачів, незалежне та стабільне фінансове забезпечення, корпоративне страхування, забезпечення умов для конкуренції.

Становлення саморегулювання в державах відбувається поступово з розвитком економіки та демократії у різних формах та за різних підстав.

Так, наприклад, із започаткуванням нових професій і ринків зі своєю специфікою (як-от фондовий ринок, фінансові послуги, інтернет-послуги тощо) саморегулювання почало зро-

стати й закріплятися, зменшуючи державне регулювання. Це обумовлено тим, що для регулювання певної господарської діяльності треба детально розбиратися в ній і знати особливості ринку. Зазвичай державні посадовці не мають таких знань і досвіду. Тому спочатку державні посадовці радяться зі спеціалістами, а потім віддають певні повноваження з регулювання діяльності саморегулюванню.

Іноді підприємці самі «забирають» в держави повноваження з регулювання своєї діяльності, якщо вона неякісно регулює, порушує їхні права та не розвиває сферу. Суб'єкти господарювання сплачують державі за регулювання своєї діяльності податки та збори. Тому, якщо регулювання не представляє їхні інтереси, вони згодом починають вимагати надати їм повноваження для того, щоб робити це самостійно.

За таких умов саморегулювання господарської діяльності є об'єктивно необхідним, оскільки державне регулювання не в змозі забезпечити належний рівень оперативності, професійності й ефективності.

Світова практика запровадження саморегулювання спостерігається в 70 – 80-х роках ХХ століття. У цей час у США, Канаді, Великій Британії та Європі почало зароджувалося це явище. У Великій Британії в 1986 році був ухвалений закон про фінансові ринки, якій закріпив саморегулівні організації серед професійних учасників ринку цінних паперів. У США такі організації встановлюють правила ринку цінних паперів. Передусім ними є біржі, що встановлюють власні правила, та асоціації дилерів цінними паперами. Іноді в них різні організаційно-пра-

вові форми. Для прикладу, у Великій Британії саморегулівною організацією могло бути визнано й некорпоративну асоціацію, яка не є юридичною особою. У США саморегулівні організації можуть діяти у формі товариства з обмеженою відповідальністю та невідприємницьких організацій [1, с. 198].

Важливість запровадження інституту саморегулювання зазначено в рекомендаціях ООН. Зокрема, в рекомендації № 32 «Проект рекомендацій про інструменти саморегулювання в галузі електронної торгівлі (кодекси поведінки)», створеній Європейською економічною комісією з розвитку торгівлі, промисловості та підприємства, встановлено, що саморегулювання це потужний інструмент забезпечення довіри до електронних ділових операцій. Державам, які є членами ООН, пропонують заохочувати та полегшувати розроблення національних та міжнародних схем, спрямованих на забезпечення визнання інструментів саморегулювання [2, с. 100-101].

Європейський Союз визначає питання саморегулювання у своїх найвищих законодавчих актах – директивах, які містять і мінімальні стандарти у галузях господарства, де допускається саморегулювання як ефективна альтернатива державному регулюванню. Ю. І. Остапенко в статті стверджує, що у Директиві 2009/125/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 21 жовтня 2009 р., яка встановлює основу для визначення вимог до екодизайну енергопов'язаних виробів з приводу співрегулювання, як і у низці інших директив, наголошено, що у процесі своєї діяльності Європейська комісія повинна забезпечити збалансовану участь у реалізації кожного заходу

з виконання Директиви представників держав-членів ЄС і всіх зацікавлених сторін, причетних до цього виробу або групи виробів. Ці сторони мають сприяти, зокрема, визначенню і розгляду заходів з виконання цієї Директиви, вивченню ефективності встановлених механізмів нагляду за ринком й оцінці добровільних угод та інших заходів саморегулювання. Цим сторонам треба зустрічатися на Консультативному форумі, процесуальні правила якого має встановлювати Європейська комісія [3, с. 12].

О.М. Гончаренко стверджує, що директиви ЄС визначають саморегулювання як механізм саморегулювання, що передбачає встановлення відповідно до заявленої мети вимог до учасників ринку, які об'єднані за принципом членства в професійні асоціації, контроль за їх виконанням таких вимог (включаючи моніторинг), застосування санкцій до порушників, а також використання внутрішніх механізмів вирішення спірних ситуацій, що виникають між членами саморегулювних організацій, а також між учасниками саморегулювання і третіми особами – споживачами і державою [4, с. 40].

Інколи буває коли держава не віддає одразу всі повноваження. Іноді внаслідок неякісної роботи саморегулювних організацій держава повертає собі певні повноваження. Отже, саморегулювні організації в деяких сферах господарювання не можуть виконувати всі повноваження держави. Це виходить від бажання держави не віддавати повноваження або через два ризики: 1) конфлікт інтересів споживачів та суб'єктів господарювання 2) конфлікт суб'єктів господарювання між собою.

Дослідимо ці два ризики окремо. Конфлікт інтересів між суб'єктами господарювання та громадськістю є коли сфера робить такі сприятливі для себе умови, що споживач не зможе вимагати захисту своїх прав. Для прикладу, у Шотландії через те, що юрист нерідко вставав на сторону колег, у 2007 році був ухвалений закон, який обмежив незалежність юридичної професії. У Великій Британії у 2000 році повноваження моніторингу та регулювання ринку цінних паперів повернуто державній організації (FSA). А саморегулювання залишилося на фондових біржах і деяких організаціях, пов'язаних у роботі з цінними паперами. Важливо заглиблюватися в цю тему та знаходити найкращу модель, яку можна встановити в державі.

Другий конфлікт інтересів полягає в тому, що суб'єкти господарювання запроваджують правила для того кола осіб, на яких саме вони розповсюджуються. І поряд з очевидними плюсами (фаховість підходу, бачення росту, незалежність, об'єктивність поглядів) є мінус у можливості наявності монополії певних осіб, якщо не будуть прозоро прописані процедури обрання керівництва саморегулювних організацій, а також процес ухвалення колективних і зрозумілих рішень. Тому законодавчо варто закріпити в саморегулювних організаціях прозору процедуру обрання керівництва та колективність ухвалення рішень, санкції за зловживання владою та можливість зняття з керівних посад.

Також треба прописати в законах норми, що зменшують ризики зловживання владою саморегулювних організацій. Наприклад, обов'язок таких організацій звітувати державним

органам, а іноді й публічно, щоб кожен громадянин міг побачити, куди отримані кошти йдуть й що робить організація. Додатково можна такі організації зобов'язати мати певний «страховий фонд», з якого покривати компенсації споживачам.

В Україні саморегулювання має невеликий досвід – трохи більше 10-ти років. Воно тільки зароджується практично, отримуючи часткове відбиття в законах. Єдиного підходу та законодавчого закріплення самого феномену саморегулювання поки немає. Це обумовлено радянським минулим України, коли держава все регулювала й була проти саморегулювальних механізмів. Також досвід саморегулювальних організацій нетривалий, тому суспільство й держава ще не встигли побачити ефективність та досконалість саморегулювальної діяльності.

Як стверджує Н. Ю. Філатова, тенденція із запровадження подібних інститутів охопила майже всі пост-соціалістичні держави, й у 2007 році ухвалений модельний закон про саморегулювальні організації в межах СНД. Попри невеликий досвід таких організацій в Україні, в українській доктрині всебічного аналізу феномену саморегулювання не проводилось [5, с. 1-2].

Законодавчо саморегулювання в Україні поки що не закріплено одним загальним законом. Проте в спеціальних законах щодо певних галузей господарювання закріплені саморегулювальні організації. Зокрема йдеться про законодавство в галузях нотаріату, аудиторської та сільськогосподарської діяльності, адвокатури, оцінювання майна та майнових прав. Однак ці самоврядні організації, як правило, захищають своїх членів. Також дер-

жавою їм делеговані обов'язки, як-от: створення правил поведінки на ринку, сертифікація його фахівців, стягнення обов'язкових платежів із їх членів, консультаційні права у відносинах з державними органами[1, с. 197].

Також розділ щодо саморегулювальних організацій є в законах «Про цінні папери та фондовий ринок» [6], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [7], «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [8], «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» [9], «Про кредитні спілки» [10], «Про недержавне пенсійне забезпечення» [11].

Так, відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [7], саморегулювальна організація професійних учасників фондового ринку – неприбуткове об'єднання учасників фондового ринку, що провадить професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність (діяльність реєстраторів та зберігачів), утворене відповідно до критеріїв і вимог, установлених ДКЦПФР.

В Україні саморегулювання поступово розвивається й набуває різні форми. Наявна в Україні практика також створила певні особливі, ніж в загальній практиці в світі, форми цих організацій:

1) закріплені законами та державою як саморегулювальні організації. Вони є офіційними та наділені від держави певними повноваженнями.

2) організації, які не визначені законом як саморегулюванні, однак їх діяльність, мета (захист інтересів учасників ринку та споживачів, розвиток конкретної господарської діяльності) та коло учасників (всі з однієї сфери господарювання) підтверджують, що вони виконують функції на основі самоврядування. Переважно це – громадські об'єднання підприємців певної галузі у вигляді певних асоціацій.

3) самоврядні організації, які не визнані законодавством саморегулювальними, але мають особливе законодавче регулювання. Наприклад, фондові, товарні біржі, торговельно-промислово-палата.

На наш погляд, це обумовлено тим, що є організації, статус яких як саморегулювальних організацій законодавчо не закріплений. Їх створюють і реєструють як громадські об'єднання, якщо законодавством не передбачено іншої форми для представлення ними своїх інтересів як учасників ринку. Тому, важко одразу їх розділити на загальноприйняті форми. Втім, поглиблюючись в це питання, врешті їх теж можна розділити. В адвокатурі саморегулювання має повноваження майже як делеговані від держави. В інших сферах добровільне саморегулювання (його дії розповсюджуються тільки на членів), а в деяких частково повноваження держави виконує саморегулювання (змішана форма).

В законодавстві не закріплений єдиний термін «саморегулювання саморегулювальних організацій» та певні застави, принципи такого явища. Втім є в законодавстві тільки частково закріплено деякі моменти саморегулювання в певних сферах господарювання.

Це навіть інколи створює протиріччя та прогалини права.

Законодавець нечітко унормував форми самоврядування в законах, наприклад, делегувавши певні функції, але не надавши потрібних повноважень, й тому важко визначити форму й учасникам ринку, і споживачам. Організації мають самі дописувати собі повноваження в статутах й дискутувати з органами влади щодо того, кому саме належать повноваження.

Варто згадати, що законодавчо було закріплено можливість створення саморегулювальних організацій в адвокатурі, але не було чітко прописано особливості існування такої організації та контроль її керівництва з боку держави щодо виконання делегованих повноважень. По-перше, таких організацій створилося багато, вони почали конкурувати між собою за владу та заважати адвокатам виконувати свої професійні обов'язки. По-друге, зловживання владою та неможливість зупинити це почало псувати саму ідею саморегулювання. Отже, треба зробити висновки з такого досвіду та уникнути помилок.

Іноді саморегулювання є способом регулювання з мінімальним державним втручанням. Так виходить, якщо саморегулювальна організація визначає правила діяльності, контролює дотримання цих правил та використовує методи впливу на порушників. Держава моніторить діяльність такої організації та втручається тільки якщо організація буде зловживати своїми повноваженнями.

На сучасному етапі розвитку чинне законодавство України надає можливість формування саморегулювальних організацій у таких видах професійної

й господарської діяльності: адвокатська діяльність, нотаріальна діяльність, аудиторська діяльність, оцінна діяльність, оцінювання земель, землеустрій, архітектурна діяльність, діяльність на оптових ринках сільськогосподарської продукції, сільськогосподарська дорадча діяльність, професійна діяльність на ринку цінних паперів; діяльність арбітражних керуючих, адміністрування недержавних пенсійних фондів, діяльність кредитних спілок, страхова діяльність, організація формування та обігу кредитних історій, туризм; діяльність на ринку електричної енергії, діяльність організацій / об'єднань роботодавців [12, с. 99].

Поки немає єдиного закону про саморегулювання в Україні та спеціальних правильно виписаних законів про саморегулювання в певних сферах господарювання, як зазначає О. В. Медведчук, Україна почала запроваджувати засади саморегулювання в окремих галузях та сферах через іншу, ніж юридична особа публічного права, модель – саморегулівні організації, які діють як добровільні об'єднання, створені на засадах належності до однієї професії чи виду діяльності. Надання об'єднанню статусу саморегулівної організації відбувається на підставі рішення спеціально уповноваженого органу державної влади у відповідній сфері у разі його відповідності установленим вимогам. Об'єднання, які утворюються в добровільному порядку в разі узгодження із законодавчо встановленими вимогами отримують від держави повноваження з виконання традиційно регуляторських функцій. [12, с. 101]

Як бачимо, необхідність чітко-го запровадження саморегулювання в законодавстві є й тому Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 308-р 10.06.2018 (далі – Розпорядження) схвалив Концепцію реформування інституту саморегулювання (далі – Концепція), в якій зазначив, що однією з пріоритетних реформ у сфері розвитку підприємства в Україні є створення системної та цілісної правової основи, що забезпечить ефективне функціонування саморегулівних організацій [13].

Для запровадження саморегулювання, концепцією заплановано впровадження певних змін у системі публічного управління шляхом впровадження досвіду європейських країн в межах Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і державами членами ЄС, з іншої сторони [12, с. 100].

Розпорядженням заплановано передання окремих функцій з регулювання господарської та професійної діяльності, які сьогодні реалізуються органами державної влади, саморегулівним організаціям. Загальні засади саморегулювання господарської та професійної діяльності, правові та організаційні засади утворення та діяльності саморегулівних організацій має визначати окремий закон, а спеціальними законами у різних сферах господарської та/або професійної діяльності має бути визначено особливості регулювання суспільних відносин щодо утворення та діяльності саморегулівних організацій у цих сферах. Концепцією передбачено, що саморегулювання господарської та професійної діяльності в організаціях із добровільним членством здійс-

нюється одночасно з державним регулюванням у відповідних сферах за допомогою затвердження і виконання правил (стандартів) такої діяльності, якими встановлюються додаткові до визначених законодавством вимоги щодо здійснення відповідної господарської або професійної діяльності, а також із забезпеченням контролю за їх виконанням і може забезпечуватися додатковою матеріальною відповідальністю членів саморегульвної організації перед споживачами товарів (робіт, послуг). Обов'язковість членства всіх суб'єктів господарської та/або професійної діяльності в саморегульвній організації може встановлюватися законами в разі покладення на таку організацію законом функцій з регулювання господарської або професійної діяльності. [12, с. 101]

Рекуненко І. І., Бондаренко Є. П. зазначають, що істотним для формування ставлення до саморегульвної організації як до самостійного рівня регулювання з власною компетенцією є закріплення в нормативній базі положення про необхідність дотримання учасниками ринку стандартів професійної діяльності незалежно від членства в них після схвалення таких стандартів відповідним державним органом [14, с. 13].

Текст Розпорядження перейшов в проект закону, який був згодом створений експертами Кабінету Міністрів України та пройшов фахову підготовку. Потім, пройшовши всі потрібні для узгодження процедури в Кабінеті Міністрів України, був поданий в профільний комітет Верховної Ради України.

Для того, щоб саморегулювання було правильно реалізовано, треба врахувати міжнародний, український

досвід та чітко прописати в законодавстві норми й правильно впровадити їх, оминувши ризики. Також варто буде змінити звичаї ділового обороту, відношення між суб'єктами господарювання. Отже, потрібне не тільки правове закріплення самоврегулювання, а й повне встановлення інституту. Тоді функціонування самоврегулювання буде правильним й принесе тільки позитивні зміни.

Висновки та перспективи подальших розробок. Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що для ефективного становлення та функціонування саморегулювання в Україні треба зробити певні кроки:

1) уніфікація категорійно-понятійного апарату саморегулювання, базових принципів та процедур та закріплення їх в законі про саморегулювання;

2) при підготовці проектів нормативно-правових актів щодо саморегулювання поглиблюватися в тему та виключити ризики (конфлікт інтересів між споживачами та суб'єктами господарювання, конфлікт інтересів між суб'єктами господарювання, що може призвести до нерівних умов);

3) розробити та прийняти повний пакет законопроектів щодо саморегулювання, якій складається з загального законопроекту про саморегулювання та законопроектів спеціалізованих для певних сфер господарювання;

4) чітко закріпити в яких сферах господарювання яка форма саморегулювання;

5) змінити ділові звичаї;

В законодавстві про саморегулюванні організації варто передбачити:

1) порядок створення саморегульованої організації, строки, умови надання їй статусу;

2) порядок обрання керівництва (прозорий та демократичний);

3) порядок відкликання керівництва чи його членів (прозорий та демократичний);

4) вимоги до правил та стандартів, які будуть запроваджувати організація;

5) перелік повноважень, межа їх здійснення;

6) порядок звітування перед державними органами;

7) якщо притягнення до відповідальності, моніторинг господарської діяльності, яку регулює саморегульована організація робить держава, то обов'язки влади щодо цього, порядок, терміни, відповідальність за невиконання;

8) відповідальність керівництва організації чи її посадових осіб за розкрадання коштів, незаконні рішення, інше зловживання владою;

9) можливість чи необхідність створення «страхового» фонду на певні компенсації споживачам;

10) обов'язок держави проводити моніторинг діяльності такої організації та своєчасно виявляти можливі зловживання владою, які є порушенням закону;

11) надати саморегульованим організаціям реальні повноваження, завдяки яким вони зможуть досягнути мети створення такої організації;

12) сприяння міжнародному галузевому та професійному співробітництву;

13) прописати можливість використання медіації при вирішенні спорів між учасниками ринку (щоб не наван-

тажувати суди), проте з можливістю звертатися в суд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Говорун О. В. Правова природа саморегулювання господарської діяльності та її співвідношення з державним регулюванням. Економічна теорія та право. Харків, 2015. № 1(20). С. 193-203.

2. Гончаренко О. М. Самоврядування господарської діяльності: питання теорії та практики : монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Інтернаука», 2019. 419 с.

3. Остапенко Ю. І. Саморегульована діяльність у сфері господарювання: завдання господарського забезпечення. Теорія і практика правознавства. Харків, 2018. № 2(14). С. 1-18.

4. Гончаренко О. М. Засоби саморегулювання господарської діяльності за директивами європейського союзу. Господарське право і процес. Київ, 2016. № 9. С. 39-44.

5. Філатова Н. Ю. Феномен саморегулювання в контексті становлення інституту саморегульованих організацій в Україні. Теорія і практика правознавства. Харків, 2011. № 1. С. 165-172.

6. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 31. Ст. 268.

7. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 1. Ст. 1.

8. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 51. Ст.292.

9. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : Закон України від 15 березня 2001

року № 2299-III. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 29. Ст. 337.

10. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 року № 2908-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 15. Ст.101.

11. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 9 липня 2003 року № 1057-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 47-48. Ст.372.

12. Медведчук О. В. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2018. № 13. С. 98-102.

13. Про схвалення Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні : Розпорядження Кабінету міністрів України від 10 червня 2018 № 308-р. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.08.2020).

14. Рекуненко І. І., Бондаренко Є. П. Особливості діяльності саморегулювних організацій на ринку фінансових послуг. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Суми, 2010. № 29. С. 391-395.

REFERENCES:

1. Hovorun, O.V. (2015). Pravova pryroda samorehulivannia hospodarskoi diialnosti ta yii spivvidnoshennia z derzhavnym rehulivanniam [The legal nature of self-regulation of economic activity and its relationship with state regulation]. *Ekonomichna teoriia ta pravo. Kharkiv – Economic theory and law*, 1(20), 193-203 [in Ukrainian].

2. Honcharenko, O.M. (2019). Samovriaduvannia hospodarskoi diialnosti: pytannia teorii ta praktyky [Self-government of economic activity: questions of theory and practice]. Kyiv: TOV «Vydavnychiy dim «Internauka» [in Ukrainian].

3. Ostapenko, Yu.I. (2018). Samorehulivna diialnist u sferi hospodariuvannia: zavdannia hospodarskoho zabezpechennia

[Self-regulatory activities in the field of management: the task of economic support]. *Teoriia i praktyka pravoznavstva – Theory and practice of jurisprudence*, 2(14), 1-18 [in Ukrainian].

4. Honcharenko, O.M. (2016). Zasoby samorehulivannia hospodarskoi diialnosti za dyrektyvamy yevropeiskoho soiuzu [Means of self-regulation of economic activity under the directives of the European Union]. *Hospodarske pravo i protses – Business law and process*, 9, 39-44 [in Ukrainian].

5. Filatova, N. Yu. (2011). Fenomen samoreholivannia v konteksti stanovlennia instytutu samorehulivnykh orhantsizatsii v Ukraini [The phenomenon of self-regulation in the context of the formation of the institution of self-regulatory organizations in Ukraine]. *Teoriia i praktyka pravoznavstva – Theory and practice of jurisprudence*, 1, 165-172 [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy “Pro tsinni papery ta fondovyi rynek” : vid 23 liutoho 2006 roku, № 3480-IV [Law of Ukraine “On Securities and the Stock Market” from February 23, 2006 № 3480-IV]. (2006). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 31. Art. 268 [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy “Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehulivannia rynkiv finansovykh posluh”: vid 12 lypnia 2001, 2664-III [Law of Ukraine “On financial services and state regulation of financial services markets” from July 12 2001, № 2664-III]. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 1. Art. 1 [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy “Pro derzhavne rehulivannia rynku tsinnykh paperiv v Ukraini” : vid 30 zhovtnia 1996 roku, № 448/96-VR [Law of Ukraine “On state regulation of the securities market in Ukraine” from October 30 1996, № 448/96-VR]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 51. St.292. [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrainy “Pro instytuty spilnogo investuvannia (paiovi ta korporatyvni

investytsiini fondy)”: vid 15 bereznia 2001 roku, № 2299-III [Law of Ukraine “On mutual investment institutions (mutual and corporate investment funds)” from March 15 2001, № 2299-III]. (2013). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, 29. Art. 337. [in Ukrainian].

10. Zakon Ukrainy “Pro kredytni spilky”: vid 20 hrudnia 2001 roku, № 2908-III [Law of Ukraine “On credit unions” from December 20 2001, № 2908-III]. (2002). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, 15. Art.101 [in Ukrainian].

11. Zakon Ukrainy “Pro nederzhavne pensiine zabezpechennia”: vid 9 lypnia 2003 roku, № 1057-IV [Law of Ukraine “On non-state pension provision” from July 9 2003, № 1057-IV]. (2003). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, 47-48. Art.372 [in Ukrainian].

12. Medvedchuk, O.V. (2018). Derzhavne upravlinnia [Public administration]. Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments:

practice and experience, 13, 98-102 [in Ukrainian].

13. Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy “Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia instytutu samorehuliuвання v Ukraini”: vid 10 chervnia 2018, № 308-r [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Concept of reforming the institution of self-regulation in Ukraine” from June 10, 2018 № 308-r]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

14. Rekunenko, I.I., Bondarenko, Ye.P. (2010). Osoblyvosti diialnosti samorehulivnykh orhanizatsii na rynku finansovykh posluh [Features of self-regulatory organizations in the market of financial services]. Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy – Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine, 29, 391-395 [in Ukrainian].